

In de etalage

Het SNS Historisch Centrum verwerft een tweetal schilderijen van de gebroeders Hein

door Geraart Westerink

Tijdens de uitoefening van de taken van het SNS Historisch Centrum/Frans Walkate Archief wordt vaak duidelijk dat er op de achtergrond een grote groep geïnteresseerden en betrokkenen is die in woord en daad meeleeft met de instelling. Zij volgt de tentoonstellingen en publicaties op de voet, verleent belangeloze medewerking aan activiteiten, geeft gevraagd en ongevraagd advies en attendeert op zaken die voor het archief van nut kunnen zijn. Belangrijk en interessant zijn de meldingen die we regelmatig krijgen als er kunstwerken op de markt komen die een waardevolle aanvulling op de verzameling kunnen zijn en die aan onze aandacht zijn ontsnapt, wat met het grote aantal verkoopkanalen, bijvoorbeeld via internet, wel eens wil voorkomen. Begin 2013 kregen we op die wijze de tip binnen dat bij veilinghuis De Zwaan in Amsterdam twee werken van de gebroeders Hein werden geveild: een stilleven met dode haan van Hendrik Jan en een Duits landschap met stromend beekje van Christiaan Henricus. De artistieke kwaliteit van beide werken was goed. Ze zouden een waardevolle aanvulling zijn op ander werk van de gebroeders dat al in de collectie van het SNS Historisch Centrum aanwezig was. Dus werd een poging gedaan ze te verwerven, wat is gelukt. Vandaar dat ze hier kunnen worden gepresenteerd.

De gebroeders Hein

Christiaan Hendricus (1815-1879) en Hendrik Jan (1823-1866) waren zonen van George Hendrik Hein (1788-1840) en Johanna Josiena Henrietta Raedt. George studeerde theologie aan de Universiteit van Groningen. Hij werd een geliefd predikant in Meppel en vanaf 1821 in Kampen, waar hij zich onder meer inzette voor de slachtoffers van de beruchte stormvloed van 1825. George Hendrik was intensief betrokken bij het onderwijs in de stad en ver-

Hendrik Jan Hein
(1823-1866). Stilleven
met Hangende Dode
Haan. Olieverf op doek.
78 x 65 centimeter.
Collectie SNS Historisch
Centrum / Frans Walkate
Archief.
Foto Remy Steller.

fulde een functie als eerste secretaris bij het Nutsdepartement. Na het overlijden van zijn vrouw verhuisde hij, deels gedwongen door financiële omstandigheden, van de Burgwal naar een kamer in de woning van apotheker Ennema in de Oudestraat. Het SNS Historisch Centrum bezit een door een anonieme meester geschilderd portret van George Hendrik. Hij werd na zijn dood bijgezet in de grafkelder van de aan hem geparenteerde familie Raedt van Oldebarnevelt, op het tussen Elburg en Oldebroek gelegen landgoed Morren. Van het ooit royale familievermogen was toen weinig meer over. Dat dreigde consequenties te hebben voor de opleiding van zijn zonen en dus voor hun toekomst, wat jammer zou zijn, want beide broers waren veelbelovend. Ondanks het verdampte familiekapitaal bleek het voor Christiaan Hendricus mogelijk om theologie te gaan studeren in Leiden. Door optredende doofheid als gevolg van roodvonk werd hij gedwongen zijn studie

op te geven. Niet gespeend van talent ging hij zich noodgedwongen richten op een professioneel bestaan als beeldend kunstenaar. Hij kreeg onder meer les van de bekende schilder B.C. Koekoek (1803-1862) en van de Zwollenaar J. Plugger. Hendrik Jan mocht zich met een gratificatie van de gemeente in de schilderkunst bekwamen. Hij was de meest begaafde van de twee en blonk vooral uit in stillevens. In Hilversum volgde hij lessen van de stillevens- en doodwildschilder Jan (of Joannes) Esman (1793-1847). De broers waren ook actief op literair vlak, zelfs in georganiseerd verband, als leden van Rederijkerskamer Van der Palm, en ze behoorden tot de vrijmetselaarsloge Le Profond Silence, beide gevestigd in Kampen. Hendrik Jan gaf les aan de Stadsteekenschool aldaar. Na de dood van zijn broer nam Christiaan Hendricus deze taak over, gesteund door F.J. Buitendijk. J.D. Belmer, leermeester van Jan Voerman en Willem Bastiaan Tholen, volgde hem op.

De werken

Ondanks het feit dat beide broers serieus werkten en regelmatig exposeerden hadden ze relatief weinig succes en bleven ze tot de kleinere meesters behoorde, al deed zeker het werk van H.J. niet onder voor dat van veel van zijn tijdgenoten. J. Ennema roemt in zijn artikel uit de *Kamper Almanak* jaargang 1940-1941 'de zoo bijzonder fijne en gevoelige kleurschakeringen, waardoor het donzige van vruchten, het doorzichtige van waterdruppels en het zijachtige van een vacht, op zoo'n meesterlijke wijze werden weergegeven'.¹ Dat daarmee geen woord teveel is gezegd blijkt uit het Stilleven met Hangende Dode Haan van Hendrik Jan dat bij veilinghuis De Zwaan werd verworven: een werk in olieverf op doek van 78 x 65 centimeter. Een zorgvuldig gecomponeerde opeenhoping van voorwerpen ligt op een natuurstenen plaat of tafel. Op de achtergrond rechts zijn de vage contouren van een landschap zichtbaar, links een deel van een boomstam. Uitgebeeld zijn verder, behalve de haan met zijn 'kleed' van dons en veren, een mes met benen heft, enkele druiventrossen, diverse wilde planten en een vlinder. Ze zijn braaf, maar vaardig weergegeven. De stofuitdrukking van de uiteenlopende objecten is goed getroffen, het kleurgebruik aangenaam en doeltreffend en de compositie evenwichtig, zonder vervelend te worden. Ondanks de relatief slechte staat waarin het doek verkeerde is het artistiek gezien een geslaagd stuk. Dat vond de kunstenaar waarschijnlijk zelf ook, want het draagt een trotse, nogal prominente signatuur, die is aangebracht op de zijkant van de natuurstenen plaat. Het schilderij sluit prachtig aan bij het vruchtenstuk met dode patrijs dat we al van hem hadden. De werken

Christiaan Hendricus
Hein (1815-1879).
Duits Landschap met
Stromend Beekje.
Olieverf op paneel.
16 x 21 centimeter.
Collectie SNS Historisch
Centrum / Frans Walkate
Archief.
Foto Remy Steller.

zijn ongeveer even groot en geven beide een stilleven met dood gevogelte weer, maar hebben toch een geheel eigen karakter, dat aantoonst dat ook binnen de beperkingen van één thema eindeloos veel variatie mogelijk is. Het nieuw verworven stuk bleek na restauratie frisser te tonen dan het al aanwezige 'vogelstilleven', waarschijnlijk doordat er nooit eerder wat aan was gedaan. Het heeft ook een wat spannender compositie en (daardoor) dynamischer karakter.

Het aangekochte werk van C.H. Hein is bescheidener van aard, zowel wat formaat (16 x 21 centimeter) als kwaliteit betreft. Het aardige Duitse Landschap met Stromend Beekje, geschilderd in olieverf op paneel, is niettemin een representatief werk van deze schilder en de tijd waartoe hij behoorde. Het beeldt een heuvelachtig landschap uit, met een wild stromend watertje

Hendrik Jan Hein (1823-1866). Stilleven met Vruchten en Dode Patrijs. Olieverf op doek. 73,5 x 57 centimeter. Dit werk bevond zich al in de collectie van het SNS Historisch centrum / Frans Walkate Archief. Het is oorspronkelijk afkomstig uit de verzameling Ennema-van Riemsdijk. Foto Remy Steller.

dat zich een weg baant door een uitgeschuurde bedding met ongetemde bosschages eromheen, waarin heel subtiel een paar reeën zijn geschilderd. Ver op de achtergrond, tot aan de horizon, strekt zich een lager gelegen gebied uit. Samen met de andere landschapsschilderijen die het SNS Historisch Centrum al van Christiaan Hendricus bezat, vormt het een mooi ensemble, dat zijn oeuvre goed belicht.

Herkomst

Het artikel van J. Ennema in de *Kamper Almanak* 1940-1941, waarin voor het eerst uitvoerig werd ingegaan op het leven en werk van de schilderende broers, bevat een lijst met het tot dan toe bekende werk, dat een jaar later werd aangevuld met een supplement.² Het door middel van deze lijsten in

kaart gebrachte oeuvre is beperkt van omvang en ongetwijfeld slechts een fractie van wat de broers tijdens hun leven hebben geproduceerd. Desondanks is het heel divers en omvat het behalve olieverfschilderijen ook aquarellen, tekeningen en grafiek, voornamelijk litho's. Het werk verscheen toen en later zelden op de vrije markt. Diverse stukken blijken in handen van J. Warner, de toenmalige bewoner van huis Morren en van de families Ennema en Engelenberg. De omvangrijke verzameling van de familie Engelenberg, waaraan de Heins verwant waren, was toen al als legaat geschonken aan de gemeente Kampen, waar het de basis vormde voor de schilderijencollectie van het Stedelijk Museum aldaar. Andere stukken waren volgens Ennema in bezit van de Loge Le Profond Silence, het Gemeentearchief Kampen, het Geschiedkundig Overijsselsch Museum (inmiddels Stedelijk Museum Zwolle), het Historisch Archief van de Nutspaarbank (inmiddels SNS Historisch Centrum) en Kamper particulieren als sigarenfabrikant Joh. Boele, bouwkundig opzichter in gemeentedienst A.J. Reijers, oud-gemeente-ontvanger H.H. Hubenet en de steenkolenhandelsfamilie Meij.

Na het supplement uit 1941 is geen doelbewuste poging meer gedaan de lijst met werken verder aan te vullen. De twee door het SNS Historisch Centrum aangeschafte schilderijen zijn helaas niet te herleiden tot werk dat op de bestaande oeuvrelijsten staat vermeld. De herkomst blijft dus in nevelen gehuld. De gebroeders Hein behoorden samen met J.J. Fels tot de belangrijkste Kamper kunstenaars uit de periode van de Romantiek. Alleen daarom al zijn de aanwinsten bijzonder welkom.

Noten

1. J. Ennema, 'Mededeelingen betreffende de familie Hein (te Kampen 1821-1879)', *Kamper Almanak* (1940-1941) 152-180.
2. J. Ennema, 'Schilderijen, aquarellen, tekeningen en grafiek door de gebroeders Christiaan Hendrik en Hendrik Jan Hein. (Eerste aanvulling van de lijst werken gepubliceerd in de *Kamper Almanak* 1940-1941)', *Kamper Almanak* (1941-1942) 211-214.